

Kémeri Zsófia Eszter

egyetemi tanársegéd, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Európa-jogi és Nemzetközi Jogi Tanszék

A strasbourgi bíróság jogfejlesztő tevékenysége és az „európai konszenzus”¹

Debreceni Jogi Műhely, 2016. évi (XIII. évfolyam) 3-4. szám (2016. december 31.)

1. Bevezetés

A globalizáció hatására egyre inkább megmutatkoznak a nemzetközi bírói fórumok és a nemzeti bíróságok közötti együttműködés irányai, főként az emberi jogok nemzetközi védelme tekintetében. Az Emberi Jogok Európai Bírósága ítéleteinek tagadhatatlanul fontos forrásai a nemzeti bíróságok, legfőképpen a felsőbbbíróságok döntései, melynek legfőbb célja – az Emberi Jogok Európai Egyezményének alapvetését is figyelembe véve – az emberi jogok nemzetközi védelmével és értelmezésével kapcsolatos közös európai standardok kialakítása. Az Egyezmény szóhasználatával élve az európai országok a „szorosabb egység megvalósítása” érdekében nem egy szupranacionális intézményrendszert kívánnak létrehozni, hanem egy közös európai jogrend kialakítását, illetve a „hasonló felfogású európai országok” együttműködését kívánják erősíteni a demokrácia és a jogállamiság legfőbb örökségén keresztül. Ebből a feltevésekből kiindulva kívánom részletesen megvizsgálni a strasbourgi bíróság által alkalmazott jogfejlesztő értelmezés alapelvét, valamint azt, hogy az miként járul hozzá az ún. európai konszenzus kialakításához. A tanulmány első részében kitérek a bíróság által használatos konszenzus-analízisek típusaira, valamint a továbbiakban említést teszek a jogfejlesztő értelmezés történeti vonatkozásairól és gyakorlatban betöltött szerepéről, valamint megvizsgálom az alapelv igazolásának lehetőségeit és a vele szemben megfogalmazott kritikákat.

2. A jogfejlesztő értelmezés szerepe az európai konszenzusban

Az Emberi Jogok Európai Egyezményét² (továbbiakban: az Egyezmény) az Európa Tanács égiszén belül fogadták el 1950-ben. Az egyezmény egyfajta válasz volt a második világháború szörnyűségeire, a Szovjetunió keresztül Európán végigsöpörő kommunizmus megállítására és az emberi jogok tömeges megsértésére. A nyugati országok hittek az Egyezmény erejében és abban, hogy ezek az új megfontolások gátat szabnak a folytonos jogsértéseknek.³ 1950 óta az Egyezmény kiegészítő jegyzőkönyveken keresztül számos alkalommal lett módosítva, melyek közül az egyik legjelentősebb az egyéni kérelmek megteremtésének kötelező jellege,⁴ valamint a 2010-ben történő eljárásjogi módosítások (köztük az egyesbíró hatáskörének a kibővítése, vagy a jelentős hátrány kritériumának bevezetése).⁵

Mára az Emberi Jogok Európai Bíróságával karöltve egy olyan ítélkezési gyakorlatot hozott létre, amely bátran tekinthető Európa leghatékonyabb rendszerének az emberi jogok nemzetközi védelmének területén. Az Európa Tanács olyan államokat tömörítő regionális nemzetközi szervezet, amelyek

¹ A tanulmány az „Igazságügyi Minisztérium jogászsképzés színvonalának emelését célzó programjai” nevű pályázat keretében valósult meg.

² az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Emberi Jogok Európai Egyezménye

³ HARRIS, David, O’Boyle, Michael and Warbrick, *Law of the European Convention on Human Rights*, Oxford University Press, Oxford, 2014, 3.

⁴ az Emberi Jogok Európai Egyezményének 11. kiegészítő jegyzőkönyve (1994).

⁵ az Emberi Jogok Európai Egyezményének 14. kiegészítő jegyzőkönyve (2010).

kulturálisan nem állnak távol egymástól, az égisze alatt működő Emberi Jogok Európai Bírósága (továbbiakban: a Bíróság) pedig kitűnő eszköznek mutatkozik az emberi jogi viták szempontjából. Az Egyezmény értelmezését kivétel nélkül a Bíróság végzi, melyhez kapcsolódó alapelvek segítségével a testület képesnek tűnik megtartani az egyensúlyt a fejlődés és a stabilitás között. Ez utóbbi egyidejűleg két eredményt hordoz magában: egyrészt a jogosultságok gyakorlatban történő hatékony érvényesülése fenntartható, másrészt biztosított a Bíróság ítéleteinek implementálása az Egyezményben részes felek által.⁶ Az Egyezmény preambulumban rögzített célok között szerepel ugyanis „az európai országok közötti szorosabb egység megvalósítása”, melynek értelmében a bíróság törekszik az európai konszenzus kialakítására. A közös örökség alapja a hasonló politikai hagyományok, eszmények, a szabadság és a jog uralma, amely felfogás alkalmas arra, hogy fenntartsa a kapcsolatot a tagállamok és a strasbourgi bíróság között anélkül, hogy ez utóbbit egy szupranacionális intézményként könyvelnénk el.⁷ A testület bírái eszerint ők erősen támaszkodnak a tagállamok ítélkezési gyakorlatára, melynek vizsgálata során egyes ítéletek meghozatalakor „figyelembe veszik az európai államok legkisebb közös többszörösét jelentő kulturális hagyományt.”⁸

2.1. A Bíróság konszenzus-analízisének típusai:

A Bíróság tehát az európai konszenzus fényében folytatja tevékenységét, mely a gyakorlatban többféleképpen nyilvánulhat meg – ám nem túl előnyös módon mindezen munkálatok nagy része csupán a háttérben történik. A konszenzus legfőbb típusa a tagállamok nemzeti jogának összehasonlítása, melynek módja a tagállamok Egyezményben összefoglalt jogokkal kapcsolatos gyakorlatának összegyűjtése a Bíróság Kutatási Részlegének segítségével. Ebben a folyamatban az ún. *raportőrnek* (*Judge Rapporteur*) van kiemelkedő szerepe, aki megfogalmazza a kutatással kapcsolatos kívánalmakat, majd a folyamat végén – melyben nemzeti ügyvédek és a nemzeti bíró is részt vesz –, ő kapja kézhez a végleges anyagot.⁹ Annak ellenére, hogy közel sem tudunk az Egyezmény által szabályozott minden egyes élethelyzetre vonatkozóan megállapítani egy egységes európai perspektívát, Helfer így fogalmaz: „[A] *konszenzus módszertana a Bíróság és a Bizottság rendelkezésére álló elsődleges eszközök egyike az Egyezmény tárgyának és céljának megállapítására: az egyéni jogok védelmére a politikai hagyományok, eszmék, szabadságok és a jogállamiság közös európai örökségének fényében.*”¹⁰ A Bíróságnak ez a módszere tehát kiválóan alkalmas arra, hogy az Egyezményben lefektetett jogokat a nemzeti joggyakorlattal kölcsönhatásban megvizsgálva hozzon megalapozott döntéseket. Ugyanakkor felmerülhet a kérdés: melyik jogrendszer gyakorlatát veszi kiemelkedően figyelembe egy-egy vitás kérdésnél? Mi alapján dönt úgy, hogy egyes esetekben felülírja a többség által képviselt álláspontot? A joggyakorlatból kiindulva ugyanis gyakran előfordul, hogy a Bíróság nem túl következetesen alkalmazza ezeket a módszereket, bizonytalanságot keltve ezzel a tagállamokban és magában a konszenzus-analízisen alapuló rendszerben. Talán ez lehet az oka annak, hogy - az évi több mint háromezer kérelemhez képest - 2013-ban a Bíróság tagállamok gyakorlatára alapított konszenzus-analízise például nem volt több mint tizenhárom alkalom.¹¹

A konszenzus második típusa a nemzetközi szerződések összehasonlító elemzése, amely ugyan már nem olyan jelentős, mint az előző, ám erre is nagy számban találunk utalásokat a bíróság döntéseiben. A Bíróság álláspontja szerint „*abban az esetben, ha egy állam részletesen kifejtett kötelezettségeikkel teli nemzetközi szerződést írt alá, egy sokkelta általánosabb szöveg értelmezése ebből a szempontból inspirálón hatathat rá...*”¹² Az Európa Tanács

⁶ DZEHTSIAROU, Kanstantsin, *European Consensus and the Evolutive Interpretation of the European Convention on Human Rights*, German Law Journal, 2011, Vol. 12, 1730-1745.

⁷ POLGÁRI Eszter: *A strasbourgi bíróság és az európai konszenzus – Értelmezési módszer vagy utólagos igazolás?* Fundamentum, 2005. 1. szám, 5-13.

⁸ *Strasbourg és a magyar joggyakorlat*, Fundamentum Fórum, 2005. 1. szám, 47-61.

⁹ DZEHTSIAROU, Kanstantsin, *Does Consensus matter? Legitimacy of European consensus in the case law of the European Court of Human Rights*, Public Law, July 2011, 534-553.

¹⁰ HELFER, R. Laurence, *Consensus, Coherence and the European Convention on Human Rights*, Cornell International Law Journal, Winter 1993, 140.

¹¹ DZEHTSIAROU, Kanstantsin, *European Consensus and the Legitimacy of the European Court of Human Rights*, Cambridge University Press, Cambridge, 2015, 41.

¹² BREMS, E., *Human Rights: Universality and Diversity*, Martinus Nijhoff Publishers, Hague, 2001, 421.

égisze alatt született Bioetikai Konvenció¹³ tökéletes példája ennek: a Bíróság egyes problémákat olyan nemzetközi szerződéseken keresztül közelít meg, amelyek az Egyezményben szereplő egyes jogosultságokat részletesebben fejtik ki.

A harmadik konszenzus-típus a már kevésbé alkalmazott ún. belső konszenzus, amelyet a jogsértő államban a szóban forgó probléma megoldására használnak. Ilyenkor a Bíróság elismeri az állam belső jogának fejlődését az adott tárgykörben, s döntését erre alapozva hozza meg – ugyanakkor ennek alkalmazása minden esetben kihívást jelent a Bíróság számára.

A negyedik típusú konszenzus a szakértők döntéshozatalba történő bevonásával valósulhat meg, tipikusan olyan esetekben, amikor a Bíróság valamilyen tudományos fejlődés eredményeként felmerült vitás kérdésre keresi a választ. A jogfejlesztő értelmezésnél ez különös jelentőséggel bír, a lentebb részletesebben kifejtett Goodwin v. Egyesült Királyság ügyben is előszeretettel alkalmazták ezt a módszert.¹⁴

2.2. Az értelmezés során alkalmazandó alapelvek:

A Bíróság az Egyezményt különféle alapelvek segítségével értelmezi, amelyek az előbbi módszereken túl további támpontul szolgálnak a döntések meghozatala során. Ezeket szinte lehetetlen számba venni, hiszen a Bíróság – alapul véve a nemzetközi jog általános szabályait is - minden esetben más megoldást alkalmaz. Azonban témánk szempontjából nem is lenne célszerű kifejtetni ezeket, hiszen például a textualizmus¹⁵ vagy az intencionalizmus¹⁶ az európai konszenzus felől megközelítve ellenkező eredményre vezetnének, vagy legalábbis elterelnének minket az eredeti szándékunktól. Álláspontom szerint elsősorban a jogfejlesztő értelmezés szerepét érdemes átfogóbban megvizsgálni annak érdekében, hogy rávilágítsunk a strasbourgi bíróság hatékonyságára az európai konszenzus rendszerében.

2.3. A jogfejlesztő értelmezés az európai konszenzus rendszerében:

A jogfejlesztő (vagy evolutív) értelmezés segítségével lehetőség van bizonyos dokumentumok értelmezésére az adott kornak megfelelő igényekhez igazodóan. A strasbourgi bíróság által alkalmazott alapelv széles mozgásteret biztosít a bíróság számára annak érdekében, hogy az egyezményben és a kiegészítő jegyzőkönyvekben biztosított jogok érvényesítése a gyakorlatban is hatékonyan megvalósuljon. George Letsas álláspontja szerint a jogfejlesztő értelmezésnek három alapvető fontosságú tulajdonsága van: először is a Bíróság figyelembe veszi a jelenben fennálló standardokat az Egyezmény értelmezése során, mint fontos tényezőt, másodsor ezek nagyrészt „közös”, illetve a részes államok között „megosztott” álláspontok, harmadszor pedig a Bíróság nem tulajdonít döntő jelentőséget annak, hogy egy adott esetben a jogsértő államban mi tekinthető mindenki által elfogadott normának.¹⁷ E három tényező együttes érvényesülése jelentősen hozzájárulhat a közös európai álláspont kialakításához anélkül, hogy a Bíróság önkényes ítélezése felmerülne – hiszen az Egyezmény céljai között egyértelműen kimutatható ennek szignifikáns jellege.

A strasbourgi bíróság elsőként a *Tyler v. Egyesült Királyság ügyben*¹⁸ emlegette az evolutív értelmezés alapelvét. Ebben az ügyben a bíróságnak arról kellett döntést hoznia, hogy az iskolákban alkalmazott testi fenyegetések Egyezménybe ütköző cselekedetnek számítanak-e. A döntés értelmében „a bíróság felhívja a

¹³ az Európa Tanácsnak az emberi lény emberi jogainak és méltóságának a biológia és az orvostudomány alkalmazására tekintettel történő védelméről szóló, Oviedóban, 1997. április 4-én kelt Egyezménye: Az emberi jogokról és a biomedicináról szóló Egyezmény.

¹⁴ DZEHTSIAROU, Kanstantsin, 2011. i.m.

¹⁵ a szavak értelmét, eredeti jelentését veszi alapul az Egyezmény értelmezésekor

¹⁶ az előkészítő munkálatokat (travaux préparatoire) alapul véve a felek szerződéskötés kori szándékára helyezi a hangsúlyt

¹⁷ LETSAS, George, *The ECHR as a living instrument: Its meaning and legitimacy*, in Andreas Follesdal (ed.): *Constituting Europe: The European Court of Human Rights in a National, European and Global Context*, Cambridge University Press, Cambridge, 2013, 106-140.

¹⁸ ECHR, Tyler kontra Egyesült Királyság, a bíróság 1978. április 25-i ítélete (ügyszám: 5856/72).

*figyelmet arra, hogy az Egyezmény egy élő eszköz, amelyet a jelenben fennálló szükségletek fényében kell értelmezni... Hiszen a bíróságot akaratlanul is befolyásolják az Európa Tanács egyes tagállamaiban végbe menő fejlődések és a társadalmilag elfogadott standardok kialakulása.*¹⁹ A Bíróság tehát ebben az ügyben egyértelműsítette először, hogy milyen nagy hangsúlyt fektet a társadalmi életben bekövetkező változásokra, valamint azt, hogy figyelemmel kíséri a tagállamok joggyakorlatában kifejlődött közös standardokat.

Kevesebb, mint két évvel később újabb hasonló álláspont fogalmazódott meg a Bíróság egyik ítéletében, amikor a házasságban és azon kívül született gyermekek közti egyenlőtlenség kérdéséről kellett döntést hoznia. A *Marckx v. Belgium* ügyben²⁰ kifejtettek szerint „amikor az Egyezményt 1950. november 4-én aláírták, sok európai országban elfogadott volt a törvényes és törvénytelen gyermek közötti különbségtétel”. Ugyanakkor 1979-ben, a szóban forgó ügy tárgyalásakor a Bíróság nem kismértékű változást vélt felfedezni a körülményekben: a legtöbb európai országban ugyanis a jogalkotás a törvényes és a törvénytelen gyermekek közötti egyenlőség irányába mozdult el. A Bíróság tehát megállapította a család-és magánélet tiszteltetés tartásához való jog sérelmét, s történetében ez volt az első olyan ügy, amelyben a nemzeti jog összehasonlítását alapul véve szélesítették ki a jogvédelmet.²¹ George Letsas álláspontja szerint²² azonban egy jelentős különbség van a két ügy között: az utóbbiban ugyanis a Bíróság odáig ment el, hogy kifejezetten hivatkozott két olyan nemzetközi egyezményre (Brüsszeli Egyezmény és a Házasságon kívül született gyermek jogállásáról szóló egyezmény),²³ melyeket Belgium ugyan nem, de az Európa Tanács tagállamainak nagy része ratifikált. A Bíróság álláspontja szerint „e két nemzetközi egyezmény létezése bizonyítja azt a tényt, hogy a modern társadalmakban alaposan kidolgozott közös standardok alakultak ki ezen a téren.”

A Bíróság másképpen közelítette meg a konszenzus kérdését a *Goodwin v. Egyesült Királyság* ügyben,²⁴ amelyben transzszexuális kérelmezőkkel szemben elkövetett olyan jogsértésekről kellett állást foglalnia, mint például névhasználat, házasságkötés, munkahelyen történő hátrányos megkülönböztetés vagy anyakönyvi kivonatba való bejegyzés. Annak ellenére, hogy a bíróság korábbi döntéseiben nem állapított meg jogsértést a transzszexuálisok által benyújtott kérelmekre vonatkozóan, a fent említett ítéletben a következő képen fogalmaz: „ugyan a bíróságot formális értelemben nem kötik korábbi ítéletei, a jogbiztonság, az előreláthatóság és a törvény előtti egyenlőség érdekében kellő indok nélkül a korábbi ítéletek – a precedensek – kapcsán kimunkált elveket későbbi ítélkezése során is követnie kell. Ugyanakkor figyelemmel kell lennie arra, hogy az egyezmény élő instrumentum, melynek alkalmazása során számításba kell venni a tagállamokban, valamint a tudományos ismeretekben bekövetkezett fejleményeket is, e nélkül az egyezményben biztosított emberi jogok elméletiek és illuzórikusak maradnának.”²⁵ A Bíróság tehát kifejezte, hogy az Egyezmény az „élő jog eszköze”, így nem maradhatnak tétlenek olyan jogsértésekkel kapcsolatosan, amelyek orvoslása tekintetében már többszörösen felhívták a jogsértő állam figyelmét. A Bíróság álláspontját a fejlődő európai konszenzusra alapozta, melynek során - megvizsgálva az Európa Tanács országai által képviselt álláspontokat -, arra a megállapításra jutott, hogy immáron a tagállamok 54%-ában lehetőség van az ellentétes nemhez tartozó személlyel történő házasságkötésre.²⁶ A Bíróság tehát – mérlegelve az egyéni és kollektív érdekeket -, arra a megállapításra jutott, hogy a transzszexuális egyének emberi méltósága felülírja a törvényalkotás teremtette állami nehézségeket.

Az imént ismertetett ítéletek alapján tehát igyekeztünk számba venni a Bíróság európai konszenzussal kapcsolatos kezdeti gyakorlatát, amely gyakran még a nagy többség egyező felfogását semkövetelte meg ahhoz, hogy az elő jog koncepcióját és a jogfejlesztő értelmezést alapul véve új tendenciákat határozzon meg a Szerződő Államok számára.

¹⁹KANSTANTSIN i.m.

²⁰ECHR, *Marckx* kontra Belgium, a bíróság 1979. június 13-i ítélete, (ügyszám: [6833/74](#)).

²¹POLGÁRI Eszter: A tagállami jog-összehasonlítás az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában, *Fundamentum*, 2012. 3. szám, 46-63.

²²LETSAS, George 2013, i.m.

²³ECHR, *Marckx* kontra Belgium, a bíróság 1979. június 13-i ítélete, (ügyszám: [6833/74](#)), lásd az ítélet 20. pontját

²⁴ECHR, *Goodwin* kontra Egyesült Királyság, a Nagykamara 2002. július 11-i ítélete, (ügyszám: [28957/95](#)).

²⁵ECHR, *Goodwin* kontra Egyesült Királyság, a Nagykamara 2002. július 11-i ítélete, (ügyszám: [28957/95](#)), lásd az ítélet 74. pontját

²⁶ECHR, *Goodwin* kontra Egyesült Királyság, a Nagykamara 2002. július 11-i ítélete, (ügyszám: [28957/95](#)), lásd az ítélet 54. pontját.

2.4. A jogfejlesztő értelmezés igazolása

A bíróság tehát előszeretettel használja a jogfejlesztő értelmezés módszerét a döntéshozatal során, ám felmerül a kérdés: mi igazolja ennek a lehetőségét? Beleegyeztek-e a szerződő felek abban, hogy a Bíróság ily módon kiterjessze a védendő értékek körét? A kérdésekre részben már választ kaptunk a joggyakorlat fejlődését bemutató részben, ám némi elméleti fejtegetés is szükségessé válik a probléma elemzéséhez.

Mindenekelőtt nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt, hogy a Bíróságnak az Egyezmény értelmezése során követnie kell a nemzetközi jog általános szabályait. Ebben az értelemben elsősorban az 1969.évi bécsi egyezmény nyújt irányutatót, melynek 31. és 32. cikke fejezi ki az értelmezéskor figyelembe veendő támpontokat, melyek közül az Egyezmény szempontjából különösen releváns teleologikus értelmezés az első helyen szerepel: „*a szerződést jóhiszeműen, [annak] tárgya és célja figyelembevételével kell értelmezni.*”²⁷ A szerződés az Egyezmény elfogadásakor ugyan még nem lépett hatályba, ugyanakkor Françoise Tulkens szekcióelnök az Egyezmény Preambuluma mellett a bécsi egyezmény idézett cikkelyét a jogfejlesztő értelmezés releváns elemének tekinti. Ezen felül az Egyezmény Preambulumával kapcsolatban megjegyzi, hogy az nem csupán az alapvető emberi jogok betartására, hanem azok „további megvalósítására” (*further realisation*) utal, így az Egyezményben lefektetett jogok „betartása” a változó igényeknek megfelelő hatékonyságot fejezi ki, míg a „további megvalósítás” az Egyezmény céljainak megfelelően lehetővé tesz egy bizonyos fokú kreativitást és újítást az emberi jogok területén, amennyiben az szükséges. Az ő szemszögéből tehát ezek a tényezők alkotják a jogfejlesztő értelmezés alapját.²⁸

George Letsas egy ennél bonyolultabb rendszerben igyekszik bebizonyítani a jogfejlesztő értelmezés legitimitását, amelyet körülvevő vitát az egyes államok alkotmányait körülvevő konfliktusokhoz hasonlítja. Álláspontja szerint a jogfejlesztő értelmezés az Egyezmény „morális olvasata”, amely két különböző módon járul hozzá ahhoz, hogy a Strasbourg bíróság tagállamokkal szembeni ítéletei igazolást nyerjen. Egyrészt a Bíróság ítéletei segítséget nyújtanak a tagállamoknak a rájuk vonatkozó emberi jogi kötelezettségek hatékonyabb betartásában. Letsas ezt felhatalmazáson alapuló igazolásnak nevezi, amely Joseph Raz munkásságát alapul véve azon a feltevésen alapul, hogy amennyiben valakinek igazolt hatalma van valakik felett, az kötelező döntéseket is hozhat rá nézve, függetlenül azok igazságosságától. Másrészt a tagállamok azzal, hogy csatlakoztak az Egyezményhez, kötelezettséget vállaltak arra, hogy teljesítsék a Strasbourg bíróság ítéleteiben foglaltakat. Álláspontja szerint ez utóbbi, ún. kötelezettségen alapuló igazolás működéséhez alapvető fontosságú a jogfejlesztő értelmezés megléte, mint az Egyezmény morális olvasata.²⁹

Kanstantsin szerint két fő oka van annak, hogy a jogfejlesztő értelmezés igazolása szükségessé válik: egyrészt a Bíróság ilyen gyakorlata megkerüli a szuverén államok, mint szerződő felek akaratát, másrészt az ún. ellen-többségi nehézségek (*counter-majoritarian difficulties*) miatt, mely ahhoz a tényhez kapcsolódik, hogy nem megválasztott bírók képesek megkérdőjelezni azokat a döntéseket, amelyeket demokratikusan megválasztott szervek hoztak meg.³⁰ Ezen a ponton érdemes visszakanyarodni a Letsas által képviselt kötelezettségen alapuló igazoláshoz, melynek középpontjában a tagállamok kötelező erejű döntésekhez való hozzájárulása áll. Ugyanakkor az államok Egyezményhez való csatlakozásukkor nemcsak hozzájárultak ezeknek a döntéseknek a meghozatalához, hanem a Bíróság működését segítve be is tartják ezeket. Ebben az értelemben az ítéletek állami szervek által történő végrehajtása jelenti a Bíróság legitimitációját.

A jogfejlesztő értelmezés szerint tehát az egyezmény egy „élő dokumentum”, amely segít a bíróságnak abban, hogy az egyezményt az adott kor társadalmi elvárásainak megfelelően értelmezze. Ennek azonban

²⁷a szerződések jogáról szóló, Bécsben 1969. május 23-án kelt szerződés

²⁸*What are the limits to the evolutive interpretation of the Convention?* Dialogue between judges 2011, European Court of Human Rights, Council of Europe Publishing, 2011, elérhető: http://www.echr.coe.int/Documents/Dialogue_2011_ENG.pdf (2016. okt. 31.)

²⁹LETSAS, 2013. i.m.

³⁰TREMBLYA, L., *General legitimacy of judicial review and the Fundamental basis of constitutional law*, Oxford Journal of Legal Studies, 2003, Vol. 23, 525-562.

több korlátja is van, hiszen mindig adódnak olyan helyzetek, amelyben a tagállamok különböző állásponton vannak, így éppen az államok közötti konszenzus hiánya akadályozza meg az adott kor elvárásainak megfelelő védelmi szint növelését. A bíróság ugyanis még mindig nincs abban a helyzetben, hogy átvegye a nemzeti bíróságok szerepét: tiszteletben kell tartania az egyes tagállamok által kialakított gyakorlatot, lassan közelítve azokat egymáshoz.³¹ Ebben az értelemben a Greer által használni vélt effektivitás elve is értelmet nyer az európai konszenzus rendszerében, hiszen az „elő jog” koncepció egy az egyben megtestesíti a jogértelmezés hatékonyságának alapelvét.³²

Lord Hoffman (és más kritikusok) azonban rávilágítottak arra is, hogy az alapító országok a jogfejlesztő értelmezés lehetőségét nem fogalmazták meg az Egyezményben. Álláspontja szerint „*a feltevés, hogy az Egyezmény az „elő jog eszköze”, egy olyan állarc, amely alatt a Bíróság olyan törvényhozási hatalommal ruházta fel önmagát, amely magyarázataként az „európai közrend” általi igényeket hozza fel. Maradéktalanul elfogadom, hogy egy alkotmányban vagy egy nemzetközi szerződésben rögzített koncepció gyakorlati kifejeződése megváltozhat... De ez nem jogosítja fel a bírói testületet arra, hogy teljesen új fogalmakat vezessenek be egy olyan nemzetközi szerződésbe, amely még csak meg sem említi ezeket, egyszerűen azért, mert így jobban összehangban lenne a kor szellemével.*” Lord Hoffmann véleménye tehát tükrözi a nemzetközi jog azon kívánalmát, mi szerint szuverén államok egybehangzó akarata adhat alapot egy új koncepció alkalmazására.

Ennek ellenére a többség mégis Danny Nicole álláspontját képviseli, aki szerint „*az előkészítő munkálatokból (travaux préparatoire) tisztán kivehető, hogy a Konzultatív testület tagjainak egy nagyobb része messze szélesebb feladatkörrel ruházta fel az Egyezményt, mint a háború utáni demokrácia fenntartása. Számos tárgyalófél támogatta az alapvető jogok folyamatos készítését ahelyett, hogy csupán megerősítenék a meglévőket.*”³³ K. Dzehtsiarou pedig az előbbi álláspont mellett érvelve az Amerikai Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságához hasonlítva elemezte a strasbourgi bíróság jogfejlesztő értelmezéssel kapcsolatos tevékenységét, melynek során ő is arra a megállapításra jutott, hogy – bár az USA-ban bevett szokás a jogforrások ilyesfajta értelmezése – a Tyrer ügy óta jóval megalapozott a Bíróság jogfejlesztő értelmezésével kapcsolatos gyakorlata, mint a Legfelsőbb Bíróságé.³⁴

Álláspontom szerint az Egyezmény preambulumban megfogalmazott célok az európai országok közötti szorosabb egység megvalósításáról nem történhetne meg az evolutív értelmezés alkalmazása nélkül. A fejlődés megrekedne, az emberi jogok hatékony érvényre juttatása akadályoztatva lenne, és egy idő után a már meglévő szint fenntartása is akadozna. A tudomány fejlődése által olyan élethelyzetekkel találkozhatunk, amelyekre 1950-ben nem gondolhattak, és valószínűnek tartom, hogy az elkövetkező ismételt hatvanhat évben számtalan ilyen fog még találkozni a testület.

3. Összegzés

A jogfejlesztő értelmezés alapelve tehát egyike azoknak az eszközöknek, amely nélkül a strasbourgi bíróság nem lenne képes betölteni jelenlegi hatékony szerepét a nemzetközi közösségben. Az alapelv bevezetése a gyakorlatba nem egyik pillanatról a másikra történt meg, a bíróság hosszú évekig tartó tevékenységét követően ébredt rá arra, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezményét áthatja az adott kor szellemisége.

A Goodwin ügy a legjobb példája annak, hogy minden esetben előfordulhat olyan kérdés, amelyben a tagállamok különböző állásponton vannak. Ahhoz azonban, hogy a bíróság megalapozott döntést hozzon egyes emberi jogi kérdésekben, a jogfejlesztő értelmezés nyújthat segítséget, amelynek keretein belül az

³¹POLGÁRI i.m.

³²GREER, Steven, *The Margin of Appreciation: Interpretation and Discretion under the European Convention on Human Rights*, Council of Europe Publishing, 2000, 15., elérhető:
[http://www.echr.coe.int/LibraryDocs/DG2/HRFILES/DG2-EN-HRFILES-17\(2000\).pdf](http://www.echr.coe.int/LibraryDocs/DG2/HRFILES/DG2-EN-HRFILES-17(2000).pdf)

³³NICOL, Danny, *Original Intent and the European Convention on Human Rights' Spring*, Public Law, 2005, 152, 156-172.

³⁴DZEHTSIAROU, Kanstantsin and O'MAHONY, Conor, *Evolutionary interpretation of rights provisions: a comparison to the European Court of Human Rights and the U.S. Supreme Court*, Columbia Human Rights Law Review, Winter 2013, Vol 44, 309-357.

európai országok ítélkezési gyakorlatának megfigyelése álláspontom szerint csak előnyösebb helyzetbe hozhatja a bíróságot. Az európai konszenzus kialakításához azonban gyakrabban és alaposabban kellene alkalmazni a jog-összehasonlítás művészetét, hiszen a közös álláspontra való hivatkozás segíthet elkerülni a bírósággal szembeni kritikákat. Jogtudósok vélekedése szerint gyakran az sem világos, hogy a bíróság milyen indokból alkalmazza az Egyezmény értelmezésével kapcsolatos alapelveket. Ugyanakkor a bíróság legtöbb esetben rámutat arra, hogy az Egyezményben rögzített jogok hatékony érvényre juttatásához szükség van a bíróság aktivitására.

Lépést tartani a korszak által szült társadalmi igényekkel nagy kihívást jelentett a bíróságnak, ám a jogfejlesztő értelmezés alkalmazása napjainkban már jelentős mértékben hozzájárul a Preambulumban megfogalmazott közös európai álláspont kialakításához anélkül, hogy a Bíróság általi önkényes ítélkezés veszélye felmerülne. Az olyan kényes kérdésekben, mint a transzszexuálisok helyzete, a bioetikai kérdések vagy a homoszexuálisokkal kapcsolatos jogsértések, az államok nagyrészt eltérő álláspontra helyezkednek, azonban a bíróság fentebb vázolt ítélkezési tevékenységének segítségével nem zárható ki egy későbbi közös álláspont kialakítása sem.

Summary – The evolutive interpretation of the Strasbourg Court and the European consensus

The European Convention on Human Rights in collaboration with the European Court of Human Rights created a jurisprudence which is simply the most effective system in international human rights protection. Based on the Convention's Preamble, European countries intend to create a common European legal system and develop the cooperation between the "likeminded European countries" through the common heritage of democracy and the rule of law. Keep pace with the needs of present-day society would be difficult for the Court, but using the principles of interpretation of the Convention, the court seems to be able to maintain a balance between development and stability. With the use of evolutive interpretation, the Convention is a so-called living instrument which means that the Court interprets the document according to the present-day conditions. Based on this assumption, I wish to examine the principle of evolutive interpretation adopted by the Strasbourg Court, which has a major role in the so-called European consensus. In the first part of the essay, I discuss the types of consensus-analyses used by the Strasbourg court, and later I scrutinize the historical aspects of the evolutive interpretation and its practical relevance in the Court's case-law. After that, I analyze the justification of the principle and I mention the criticisms formulated against the evolutive interpretation. Finally, I consider that the purposes about the closer union among the European countries established by the Preamble and the effective protection of human rights could not occur without the implementation of evolutive interpretation.

Irodalomjegyzék

Felhasznált irodalom

BREMS, E., *Human Rights: Universality and Diversity*, Martinus Nijhoff Publishers, Hague, 2001, 421.

DZEHTSIAROU, Kanstantsin and O'MAHONY, Conor, *Evolutive interpretation of rights provisions: a comparison to the European Court of Human Rights and the U.S. Supreme Court*, Columbia Human Rights Law Review, Winter 2013, Vol 44, 309-357.

DZEHTSIAROU, Kanstantsin, *Does Consensus matter? Legitimacy of European consensus in the case law of the European Court of Human Rights*, Public Law, July 2011, 534-553.

DZEHTSIAROU, Kanstantsin, *European Consensus and the Evolutive Interpretation of the European Convention on Human Rights*, German Law Journal, 2011, Vol. 12, 1730-1745.

DZEHTSIAROU, Kanstantsin, *European Consensus and the Legitimacy of the European Court of Human Rights*, Cambridge University Press, Cambridge, 2015, 41.

GREER, Steven, *The Margin of Appreciation: Interpretation and Discretion under the European Convention on Human Rights*, Council of Europe Publishing, 2000, 15.

HARRIS, David, O'Boyle, Michael and Warbrick, *Law of the European Convention on Human Rights*, Oxford University Press, Oxford, 2014.

HELPER, R. Laurence, *Consensus, Coherence and the European Convention on Human Rights*, Cornell International Law Journal, Winter 1993, 140

[http://www.echr.coe.int/LibraryDocs/DG2/HRFILES/DG2-EN-HRFILES-17\(2000\).pdf](http://www.echr.coe.int/LibraryDocs/DG2/HRFILES/DG2-EN-HRFILES-17(2000).pdf)

LETSAS, George, *The ECHR as a living instrument: Its meaning and legitimacy*, in Andreas Follesdal (ed.): *Constituting Europe: The European Court of Human Rights in a National, European and Global Context*, Cambridge University Press, Cambridge, 2013, 106-140.

NICOL, Danny, *Original Intent and the European Convention on Human Rights' Spring*, Public Law, 2005, 152, 156-172.

POLGÁRI Eszter: *A strasbourgi bíróság és az európai konszenzus – Értelmezési módszer vagy utólagos igazolás?* Fundamentum, 2005. 1. szám, 5-13.

POLGÁRI Eszter: A tagállami jog-összehasonlítás az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában, Fundamentum, 2012. 3. szám, 46-63.

Strasbourg és a magyar joggyakorlat, Fundamentum Fórum, 2005. 1. szám, 47-61.

TREMBLYA, L.: *General legitimacy of judicial review and the Fundamental basis of constitutional law*, Oxford Journal of Legal Studies, 2003, Vol. 23, 525-562.

Internetes források

What are the limits to the evolutive interpretation of the Convention? Dialogue between judges 2011, European Court of Human Rights, Council of Europe Publishing, 2011, elérhető: http://www.echr.coe.int/Documents/Dialogue_2011_ENG.pdf (2016. okt. 31.)

Jogforrások

az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Emberi Jogok Európai Egyezménye

az Európa Tanácsnak az emberi lény emberi jogainak és méltóságának a biológia és az orvostudomány alkalmazására tekintettel történő védelméről szóló, Oviedóban, 1997. április 4-én kelt Egyezménye: Az emberi jogokról és a biomedicináról szóló Egyezmény.

Bírósági ítéletek

ECHR, Goodwin kontra Egyesült Királyság, a Nagykamara 2002. július 11-i ítélete, (ügyszám: 28957/95)

ECHR, Marckx kontra Belgium, a bíróság 1979. június 13-i ítélete, (ügyszám: 6833/74)

ECHR, Tyrer kontra Egyesült Királyság, a bíróság 1978. április 25-i ítélete (ügyszám: 5856/72).